

Neznámý jihlavský muzikolog Zdeněk Výborný

PETR DVOŘÁK

Díky dotazu, se kterým se koncem roku 1999 obrátil na Státní okresní archiv v Jihlavě dr. Karel Stránský, pracující na monografii o díle italského houslisty Niccolò Paganiniho, jsme se dozvěděli, že se tímto hudebním velikánem ve 40.–60. letech 20. století velice vážně zabýval také Zdeněk Výborný z Jihlavy. Tato skutečnost nebyla překvapivou pouze pro laiky v této oblasti, ale jak jsme zjistili i pro jihlavské muzikology. Po vyhledání požadovaných životopisných dat Z. Výborného jsme dr. Stránského požádali o rozšíření informace o jeho díle obsažené v prvním dopise, abychom s tímto zajímavým a bezesporu významným jihlavským rodákem, jehož osud je typický pro tu část inteligence, která se nechtěla a nedokázala vyrovnat s poměry nastolenými u nás po roce 1948, mohli seznámit širší veřejnost.

Karel Stránský ve svých dopisech uvádí, že Zdeněk Výborný byl autorem dvou významných knih a mnoha článků o N. Paganinim v našich, ale zejména světových odborných časopisech a objevitelem některých jeho dopisů. První z monografií (Niccolò Paganini in memoriam 27. 5. 1840 – 27. 5. 1940, Praha – Brno 1940) popisuje život a dílo N. Paganiniho, druhá (Paganini v Karlových Varech, Plzeň 1961) dokumentuje Paganiniho návštěvu v Praze a Karlových Varech. Velice přesně popisuje umělcův příjezd do Prahy, jeho léčebný pobyt v Karlových Varech, zaznamenává operaci čelisti, již se musel v Praze podrobit. Na základě zjištěných fakt vyvrací domněnku Jaroslava Česle (Paganini a Praha, Praha 1940), že Paganini navštívil také Hradec u Opavy; z časových důvodů to nebylo možné. Přestože se jedná o práci nevelkou rozsahem, obsahuje množství doloženého a ověřeného materiálu. Mimo to byl Zdeněk Výborný autorem rozhlasových pořadů (např. zdramatizované pásmo Niccolò Paganini, pořad dy Arturo Toscanini, Benjamino Gigli, Kirsten Flagstad, Henry Purcel, Vídeňští filharmonikové aj.) a českých hesel do zahraničních hudebních encyklopedií (nejdůležitější je Die Musik in Geschichte und Gegenwart). Doba, v níž žil, a především smrt v relativně mladém věku způsobily, že nemohl své dílo rozvinout a dokončit. Jeho jméno se, bohužel, nedostalo do žádné ze starších ani současných encyklopedií a hudebních slovníků, našich ani zahraničních.¹ Bližší představu o muzikologickém díle Zdeňka Výborného podává připojená bibliografie nejvýznamnějších prací, sestavená podle podkladů poskytnutých rovněž dr. Stránským.

Zdeněk Výborný se narodil 4. února 1919 v Jihlavě jako třetí dítě odborného učitele české měšťanské školy, později ředitele odborných škol pro ženská povolání v Jihlavě

Josefa Výborného, českého nacionalisty, který se od roku 1918 výrazně angažoval ve veřejném životě.² Po absolvování Stát. čsl. ref. reál. gymnázia v Jihlavě (1930 – 1938) vystudoval ve školním roce 1938/39 učitelský ústav v Hradci Králové. V době gymnaziálních studií navštěvoval Městskou hudební školu v Jihlavě, obor housle.³ Od 8. 5. do 17. 6. 1939 působil na této škole jako zastupující učitel. Během okupace a po válce byl postupně zaměstnán jako výpomocný učitel na Odborné škole pro ženská povolání v Jihlavě (1. 9. 1939 – 31. 8. 1940, 1. 6. 1945 – 31. 8. 1947), Odborné škole pro ženská povolání v Třebíči, pobočka Dolní Cerekev (1. 9. 1940 – 31. 8. 1941, 1. 9. 1942 – 31. 5. 1945), a na téže škole přímo v Třebíči (1. 9. 1941 – 31. 8. 1942). Po absolvování pětiměsíční prezenční vojenské služby byl ve školních letech 1947/48 a 1948/49 státním učitelem na Sociálně-zdravotní škole v Jihlavě. K 1. 9. 1949 byl Zdeněk Výborný na návrh místní skupiny Svazu zaměstnanců školství a osvěty IV. referátem Jednotného národního výboru v Jihlavě (referát školství, osvěty a tělesné výchovy) přeložen z důvodu nadbytku učitelských sil na školách III. stupně (odborné školy) na Střední školu ve Velkém Beranově. Toto rozhodnutí je nutno chápat jako jedno z perzekučních opatření vůči rodině Josefa Výborného.⁴

Zdeněk Výborný se s touto skutečností nehodlal smířit. Vedle oprávněných požadavků týkajících se služebních a platových poměrů při přeložení na školu nižšího stupně (této jeho žádosti bylo 11. 10. 1950 částečně vyhověno, další jeho žádosti, směřující k úplnému splnění zákonných nároků, byly vyřešeny zcela v souladu s tehdejšími zvyklostmi – viz dále) žádal v letech 1950 a 1951 IV. referát JNV v Jihlavě o přeložení na odbornou školu v Jihlavě. Kromě profesních předpokladů (deset let praxe a kvalifikace pro tento typ škol) a rodinných důvodů uvádí (žádost ze 3. 4. 1950): „*Po válce jsem se věnoval mimo rámec své učitelské služby i činnosti literární; psal jsem do novin a měl přednášky v čs. rozhlase. Soustavně jsem pracoval na knize oboru hudebně-historického. Moje nynější místo neskýtá příznivé podmínky, abych v této práci pokračoval. Je-li, jak doufám, správné hodnotit uvedenou činnost jako obecně kulturně prospěšnou a z tohoto důvodu ji podporovat a poskytovat možnosti k jejímu rozvoji, nepochybuji, že to bude při rozhodování o mé žádosti plně zhodnoceno.*“ Rozhodnutím dislokační komise při KNV v Jihlavě ze dne 26. 6. 1950 byla žádost zamítnuta. V obdobně koncipované žádosti ze dne 19. 3. 1951 mimo jiné uvádí: „*Řadu let se věnuji odb. práci hudebně historické. V současné době jedním o vydání 2 takových prací...*“ Na tuto žádost už Zdeněk Výborný odpověď nedostal, protože o jeho osudu bylo rozhodnuto. Jeho nároky na finanční vyrovnání představitele KNV v Jihlavě rozezlily do té míry, že se rozhodli celou záležitost rázně ukončit v duchu stranické morálky. Všechny oprávněné požadavky Z. Výborného v rozhodnutí ze dne 4. 5. 1951 zpochybnili a zamítli a oznámili mu, že dostane „*příležitost seznámit se s manuální prací*“, aby „*poznal, jak těžko se získávají hodnoty, kterými by nezodpovědní lidé chtěli plynout.*“ Byl zařazen do akce „*77 500 administrativních zaměstnanců do produktivní práce*“, která se uskutečnila na základě usnesení vlády ze dne 29. 6. 1951, a to i přesto, že směrnice vydané k provádění tohoto usnesení uvádějí, že učitelé se za administrativní zaměstnance nepokládají.⁵ Dnem 27. 9. 1951 je datována tříměsíční výpověď, kterou Výborný obdržel ke dni 1. 9. 1951. Jakousi polehčující okolností mohl být dobrovolný nástup „*do produktivní práce*“, což Výborný neudělal. Po úspěšném konkurzu nastoupil 3. 12. 1951 do Horáckého divadla jako houslista v orchestru; již 20. 3. 1952 však musel být propuštěn. Nějaký čas zde působil externě, ale i to mu bylo zakázáno. Podle sdělení V. referátu JNV v Jihlavě (referát práce a sociální péče) IV. referátu téhož úřadu ze dne 2. 4. 1952 byl Zdeněk Výborný zařazen dnem 1. 4. 1952 do Horáckých pil, n. p., závod 01 v Jihlavě, kde pracoval jako pomocný

dělník na pile. Pracovní poměr zde ukončil 17. 11. 1952 a nastoupil jako pomocný dělník ve skladu podlahových krytin u Řemeslnických potřeb v Jihlavě. Ty byly v rámci delimitace k 31. 12. 1952 převedeny do Dřevony, n. p., kde Výborný pracoval jako pomocný dělník. Dnem 18. 9. 1953 je datováno lékařské vysvědčení, v němž je mu doporučena lehčí práce. V této době požádal o možnost vrátit se do školství. Přijetí bylo podmíněno vstupem do KSČ, což Zdeněk Výborný odmítl. Ke dni 22. 9. 1953 byl přidělen jako dělník v úkolové mzdě do jihlavského Motorpalu, kde byl zaměstnán až do své smrti.⁶

Podobně svízelná byla Výborného bytová situace. V roce 1953 mu byl přidělen provizorní jednopokojový hygienicky závadný byt bez příslušenství v Nerudově ulici 5, který vznikl rozdělením většího bytu. Toto provizorium rozhodně neposkytovalo důstojné bydlení rodině se třemi malými dětmi; protáhlo se však až do roku 1963.⁷

Zdeněk Výborný zemřel 2. října 1963. Jeho muzikologické dílo, především paganini-ovské bádání, by si zasloužilo důkladnějšího zhodnocení, než se mu dostalo v tomto článku. Doufejme, že se tak stane co nejdříve.

Výběrová bibliografie muzikologických prací Zdeňka Výborného:⁸

Monografie:

Niccolò Paganini in memoriam 27. V. 1840 – 27. V. 1940, Praha – Brno, Melantrich a Ol. Pazdírek 1940, 48 s.

Paganini v Karlových Varech, Plzeň, Krajské nakladatelství 1961, 94 s.

Články:

Lettere di Paganini inedite o poco note, Genova XXXII, 1955, s. 18–20.

Paganini und die Romantik, Musica IX, 1955, č. 10, s. 476–478.

Ondříček e Paganini, La Scala, 1956, č. 80, 21–24.

Paganini vom Arzt gesehen, Musica X, 1956, č. 11.

Josef Slavík, Musica XI, 1957, č. 1, s. 39–40.

A che punto è l'odierna critica su Paganini, Rassegna Musicale Curci XII, 1958.

Paganini a Carlsbad, La Scala, 1958, č. 100, s. 51–57.

Paganini očima lékaře, Lékařské listy 97, 1958, s. 604–605.

Paganini sconosciuto: il compositore, La Scala, 1958, č. 108, s. 26–30.

Paganini sconosciuto: il virtuoso, La Scala, 1959, č. 113, s. 19–25.

Paganini sconosciuto: agenda rossa, La Scala, 1959, č. 117–118, s. 43–50.

Paganini sconosciuto: l'uomo, La Scala, 1959, č. 120, s. 28–36, 93–94.

Paganini visto da un famoso violinista polacco, Bollettino storico piacentino LIV, 1959, s. 132–138.

Paganini und Beethoven, Die Musikforschung XIII, 1960, s. 325–328.

Nuove lettere di Paganini. Altri aspetti della personalità del virtuoso, Genova XXXVII, 1960, č. 5, s. 23–28.

Paganini as Music Critic, The Musical Quarterly XLIV, 1960, s. 468–481.

Paganini sconosciuto: epistolario intimo, La Scala, 1961, č. 135, s. 16–24.

Paganini sconosciuto: lettere dalla Francia, Rassegna degli Archivi di Stato XXI, č. 2, 1961, s. 197–210.

The real Paganini, Music and Letters XLII, 1961, s. 348–363.

Paganini sconosciuto: lettere dall'Italia, La Scala, 1962, č. 155, s. 9–17.

Nicolò Paganini e Giovanni Ricordi, Musica d'oggi VI, 1963, č. 3, s. 98–108.

Paganini und, 'il poeta, declamatore', Neue Zeitschrift für Music 124, 1963, s. 95–98.

Der „Fall Paganini“, Die Musikforschung XVII, 1964, s. 156–162.

Das sechste Notizbuch Paganini's, Die Musikforschung XVIII, 1965, s. 187–195; italsky jako *Il sesto taccuino di Nicolò Paganini*, Quaderni dell' Instituto di studi Paganiniani I, 1972, s. 21–30.

POZNÁMKY

- 1 Údaje o literární činnosti Zdeňka Výborného doplnila o některé informace jeho manželka paní Erika Matulová, na niž jsem se obrátil se žádostí o poskytnutí rozšiřujících informací o životě a díle jejího manžela. Uvádí, že literárně činný byl od roku 1935. Své příspěvky na nejrůznější témata publikoval nejprve v místním tisku, později začaly převládat články s hudební tematikou, především práce o N. Paganinim, které vycházely v českých i zahraničních časopisech. Ve Výborného pozůstalosti se dochovalo na 300 tištěných a asi 100 rozhlasových příspěvků.
- 2 Josef Výborný se narodil 19. března 1889 v Kutné Hoře. Podle žádosti o vydání osvědčení o státní a národní spolehlivosti ze dne 12. července 1948 – viz Státní okresní archiv v Jihlavě dále jen SOKA Jihlava, Městský národní výbor Jihlava (1945) 1954–1990, balík 264, nezprac. – přišel do Jihlavy v roce 1912 z Luštěnic, okr. Mladá Boleslav (SOKA Jihlava, Městská správa Jihlava po roce 1849, Úřední knihy, i. č. 123 – Gemeinde Matrik XIV, č. 510). Po volbách roku 1920 se stal prvním náměstkem starosty a v období od 15. listopadu 1923 (jmenován byl 15. prosince) do 4. července 1925, kdy byl zvolen prvním českým starostou JUDr. Rudolf Veverka, zastával funkci vládního komisaře; právě v tomto období se výrazně zasloužil o počeštění všech sfér veřejného života Jihlavy, ovládané do té doby Němci. Členem zastupitelstva byl i v dalším období. Byl členem a čelným představitelem národně socialistické strany. Po celou dobu 2. světové války byl vězněn v německých věznicích a koncentračních táborech, po válce byl delegován do MNV, ONV a ZNV. V únoru 1948 byl usnesením předsednictva krajského akčního výboru v Jihlavě zbaven ředitelského místa a dán do výslužby (SOKA Jihlava, Městský národní výbor Jihlava – učitelé, Výborný Josef). Jeho rodina byla perzekvována. Zemřel 11. února 1982. Osobnost Josefa Výborného, v mnoha ohledech rozporuplná, by si rozhodně zasloužila podrobnějšího zpracování a zhodnocení. Zatím nejrozsáhlejší informace o něm poskytuje Alena PALÁNOVÁ, *Česko-německé vztahy na národnostně smíšeném území Jihlavska v prvních letech samostatné republiky*, Vlastivědný sborník Vysočiny, oddíl věd společenských XII, 2000, s. 124–127.
- 3 Podle svědectví jihlavského hudebního vědce doc. PhDr. Ladislava Fučíka byl Zdeněk Výborný velice dobrým houslistou.
- 4 Josefu Výbornému nebylo např. vydáno osvědčení o státní a národní spolehlivosti, o které žádal v roce 1948 za účelem vydání hudebního lístku; viz SOKA Jihlava, Městský národní výbor Jihlava (1945) 1954–1990, balík 264, nezprac. Dalším z projevů perzekuce bylo např. jeho přestěhování z Jihlavy do Otína u Stonařova.
- 5 *Úřední list republiky Československé*. Díl II. Číslo 165, Praha, 19. července 1951, s. 1.
- 6 Prameny k této části viz SOKA Jihlava, Městský národní výbor Jihlava – učitelé, Výborný Zdeněk; údaje z let 1951–1963 doplnila paní Erika Matulová.
- 7 SOKA Jihlava, Městská správa Jihlava od roku 1849, Městský stavební archiv, kart. 214, čp. 1511.
- 8 Pozůstalost Zdeňka Výborného nebyla v době psaní příspěvku přístupná, takže soupis neobsahuje všechny významnější práce (viz pozn. 1). Citace článků publikovaných v zahraničí byly převzaty z bibliografií, které jsou součástí publikací *Catalogo tematico delle musiche di Niccolò Paganini*, Genova 1982, a *Niccolò Paganini. Complete Works for Solo Guitar Opere Complete per Chitarra*. Vol. I, Chanterelle Verlag 1987. Zpracování obsáhlejší bibliografie by mělo být dalším krokem k poznání a zhodnocení díla Z. Výborného.

KRAJSKÝ NÁRODNÍ VÝBOR V JIHLAVĚ

TELEFON Č. 804-809

L: I/3-428-g-1951.

- O p i s -

V Jihlavě dne 4. května 1951.

Pan

Zdeněk Výborný,
učitel

Velký Beranov.

Na střední škole ve Velkém Beranově byl jste přeložen na místo odborného učitele, poněvadž máte způsobilost pro střední školy. Vaše vyučovací povinnost byla 24 hodiny.

Krajský národní výbor v Jihlavě trvá na svém rozhodnutí, kterým Vám byla přiznána odměna za přespočetné hodiny za únor a březen 1950.

Dále jste žádal o přiznání příčelného za dny, kdy jste byl vyslán na politicko odborné školení z dějepisu a češtiny v Lipnici nad Sázavou v době od 16. do 21. října 1950.

Ačkoliv jste byl zdarma ubytován, zdarma stravován a cestovní výlohy Vám byly uhrazeny, přesto žádáte úhradu 200.- Kčs denně.

Krajský národní výbor se pozastavuje nad Vaší žádostí a také podle toho bude hodnotit Vaši politickou a výhovnou úroveň.

V dnešní době, kdy všichni pracující snaží se vyšší produktivitou práce a bezplatnými dobrovolnými brigádami zvýšit životní úroveň všeho lidu, nechápte význam doby a snažte se pro svou osobu bez zvýšeného výkonu získat co nejvíce z národního důchoodu.

Zároveň navrhujeme jednotnému národnímu výboru v Jihlavě, aby Vám dal příležitost seznámit se z manuální práci, abyste poznal, jak těžko se získávají hodnoty, kterými by nezodpovědní lidé chtějí plýtvat.

Z těchto důvodů krajský národní výbor zamítá obě Vaše žádosti jak o přiznání odlučného za dobu politicko odborného školení, tak i o doplatek za přespočetné hodiny v měsíci únoru a březnu 1950.

Za správnost vyhotovení:

Za předsedu KNV:

Smutný v. r.

1. Opis vyjádření KNV v Jihlavě ze dne 4. 5. 1951 k žádosti Zdeňka Výborného.

Krajský národní výbor
v Jihlavě.

Dne 4.května 1951.

Zn.I/3-428-g-1951.

Jednotný národní výbor,
referát pro školství, osvětu a těl.výchovu

Jihlava.

V ý b e r n ý Zdeněk, učitel na střední škole ve Velkém Beranově, okr. Jihlava.
Doplatek za přespočetné hodiny za únor a březen 1950-Zamítnutí.

Na vědomí a k doručení na datované potvrzení. Poněvadž jmenovaný pravděpodobně nepoznal život manuálně pracujícího člověka, žádáme, aby jednotný národní výbor v Jihlavě vhodným opatřením poskytl mu k tomu příležitost.

Za správnost vyhotovení:

Mala'

Za předsedu KNV:

Smatný v.r.

IEDNO	JHLAVĚ
Došlc. 1 8 V. 1951	
C. IV/1-428/169	pi. l.

2. Přípis k předchozímu vyjádření, adresovaný referátu pro školství, osvětu a tělesnou výchovu Jednotného národního výboru v Jihlavě.